

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de grote schoorsteen van Agfa-Gevaert in Mortsel

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Mortsel, gegeven op 3 augustus 2015, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage 3;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoedleefmilieu, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage 3;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 11 september 2015, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage 3;

Overwegende het waarderend onderzoek dat gevoerd werd voor de schoorsteen van Agfa-Gevaert waarvan de resultaten zijn opgenomen in het administratief dossier;

Overwegende de historische waarde van de schoorsteen:

Agfa-Gevaert is van oudsher een bedrijf met internationale uitstraling, gebaseerd op de productie van fotografisch materiaal. Het bedrijf werd in 1894 opgericht in Antwerpen door Lieven Gevaert. In 1964 werden Gevaert en het Duitse bedrijf Agfa samengevoegd. De ontwikkeling van Gevaert droeg in hoge mate bij tot de industrialisatie van Mortsel. De schoorsteen maakt deel uit van het gebouwencomplex van de site Gevaert 1 tussen de Septe-, de Hendrik Kuypers-, de Antwerpse- en de Lieven Gevaertstraat. De grote schoorsteen in Mortsel werd in 1928 gebouwd door het Brusselse bedrijf Cheminées Peters, dat gespecialiseerd was in de bouw van fabrieksschoorstenen.

De schoorsteen groeide uit tot symbool voor het bedrijf. Volgens een feestschrift bij het 35-jarige bestaan van Gevaert stonden het ketelhuis en de schoorsteen voor de grootsheid van de firma. Langs alle zijden is de naam van het bedrijf "Gevaert" met witte bakstenen zichtbaar ingemetseld. De schoorsteen prijkte op de cover van het vademecum "Ik werk bij Gevaert" dat in de jaren 1950 aan nieuwe werkgevers werd gegeven. Ook op publiciteitswerk van Gevaert speelde de grote schoorsteen door de jaren heen een belangrijke rol.

De fabrieksschoorsteen vormt een symbool voor de industriële geschiedenis van de stad. Het is ook een herinnering aan de geschiedenis van een belangrijke werkgever uit de regio.

Overwegende de industrieel-archeologische waarde van de schoorsteen:

De schoorsteen van Mortsel is bijzonder vanwege zijn afmetingen. De schoorsteen was bij de bouw ongeveer 72 meter hoog, maar werd in 1992 ingekort tot 68,2 meter. Voor een bakstenen exemplaar is die hoogte bijzonder. Langs alle zijden is de naam van het bedrijf "Gevaert" met witte bakstenen zichtbaar ingemetseld. Fabrieksschoorstenen met een waterreservoir zoals in Mortsel bleven slechts zelden bewaard. Boven het waterreservoir werd de schoorsteen gemetseld met speciale bakstenen voor schoorstenen, met gebogen strek, zogenaamde radiaalstenen. Onder het waterreservoir werden gewoon gevormde bakstenen gebruikt. Rond de schoorsteen werden stalen spanbanden aangebracht.

De grote schoorsteen van Gevaert ontleent zijn industrieel-archeologische waarde aan zijn constructie, maar ook aan zijn positie binnen het productieproces van Gevaert. In het ketelgebouw werd stoom opgewekt door de verbranding van steenkool en vanaf ongeveer 1960 van zware stookolie. De stoom werd gebruikt voor de verwarming van lokalen, het op het temperatuur brengen van vloeistoffen en gassen, het distilleren van vloeistoffen, en het drogen van film, papier en emulsies. Warmte werd ook omgezet in mechanische energie voor drijfkracht en voor verlichting. Het ketelhuis en de schoorsteen werden centraal op de site Gevaert 1 gebouwd zodat de stoom gemakkelijk via een lang stelsel van leidingen over de site kon worden verspreid. De schoorsteen is als dusdanig een getuige van de zoektocht van Gevaert om op een rationele manier met energie voor de verwarming en het productieproces om te gaan.

Overwegende de ruimtelijk-structurerende waarde van de schoorsteen:

Door zijn indrukwekkende hoogte is de fabrieksschoorsteen zichtbaar tot buiten Mortsel en markeert hij de ligging van Gevaert 1 in de ruime omgeving. Als dusdanig is de schoorsteen niet alleen een baken in het stedelijk landschap, maar heeft hij ook een belangrijke contextwaarde.

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 wordt het volgende onroerende goed voorlopig beschermd als monument:

De grote schoorsteen van Agfa-Gevaert, Septestraat 27 in Mortsel, bekend ten kadaster: Mortsel, 1ste afdeling, sectie A, perceelnummer 72P4 (deel).

Het voorlopig beschermde onroerende goed is aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd.

Art. 2. De grote schoorsteen van Agfa-Gevaert heeft historische, industrieel-archeologische en ruimtelijk-structurerende waarde en wordt getypeerd door volgende erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken:

De schoorsteen werd in 1928 gebouwd door het Brusselse bedrijf Cheminées Peters. De bakstenen schoorsteen was bij de bouw ongeveer 72 meter hoog, maar werd in 1992 ingekort tot 68,26 meter. De schoorsteen heeft een buitendiameter van 5,9 meter onderaan en 3,4 meter bovenaan. De wand van de schoorsteen is onderaan 90 centimeter dik, bovenaan meet de wand 15 centimeter.

Op de hoogte van 27 tot 33 meter werd een waterreservoir in gewapend beton gebouwd. Dit betonnen reservoir heeft op zijn breedste punt een diameter van 11,66 meter. De

binnenzijde van het reservoir is toegankelijk via enkele ijzeren treden. Er zijn drie bordessen in de schoorsteen, vlak boven en vlak onder het waterreservoir, en eentje vlak onder de top van de schoorsteen. De bordessen zijn met een kooiladder te bereiken. Boven het waterreservoir werd de schoorsteen gemetseld met speciale bakstenen voor schoorstenen, met gebogen strek, de zogenaamde radiaalstenen. Onder het waterreservoir werden gewoon gevormde bakstenen gebruikt. Rond de schoorsteen werden stalen spanbanden aangebracht. De originele bastaardmortel werd bij latere werken deels vervangen door cement.

De schoorsteen werd gebouwd in een zakelijke stijl, zonder ornamentele elementen. Wel draagt de schoorsteen aan alle zijden het opschrift "Gevaert", met witte bakstenen zichtbaar ingewerkt in de schacht. Aanvankelijk had de schoorsteen een kunstig opgemetselde kroon. Nadien werd een stuk opnieuw opgemetseld met eimersteen en bastaardmortel, en een rand in beton.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

De bescherming beoogt het behoud van de schoorsteen met al haar componenten als zichtbaar baken in de omgeving van de geschiedenis van Agfa-Gevaert en van de industrialisatie van Mortsels.

Art. 4. Voor het beschermde monument gelden de volgende voorschriften voor instandhouding en onderhoud:

De zakelijkrechthouder en de gebruiker van een beschermd goed zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, bliksem, diefstal, vandalisme, wind of water;

2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;

3° regulier onderhoud uit te oefenen;

4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Het is verboden om zichtbare antennes of zendmasten en -installaties op de schoorsteen te plaatsen.

Art. 5. Voor het beschermde monument gelden de volgende toelatingsplichten:

De volgende handelingen aan het beschermde monument kunnen niet worden aangevat zonder toelating van het agentschap of van de erkende onroerend erfgoedgemeente:

1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;

2° het vervangen, slopen, verbouwen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;

3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;

4° het uitvoeren van de volgende werken aan de buitenmuren en het waterreservoir:

a) het verwijderen van voegen en hervoegen;

b) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur, of samenstelling van de afwerkingslagen;

c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de bordessen en de kooiladder.

5° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften of publiciteitsinrichtingen op de schoorsteen.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud van beschermde goederen.

Brussel, 23-10-2015

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS